

Yazarlar/Authors

Hülya GÜLAY OGELMAN* Nazife KOYUTÜRK KOÇER** İlkay GÖKTAŞ***

Makale Başlığı/Article Title

Okul Öncesi Dönemde Olumlu Sosyal Davranış: 2010-2022 Yılları Arasında Tamamlanmış Tezlerin İncelenmesi

Social Behavior During Preschool Period: Examination of Dissertations Completed between Years 2010-2022

ÖZ

Bu çalışmada, 2010-2022 yılları arasında Türkiye’de gerçekleştirilen okul öncesi dönemde olumlu sosyal davranış konulu yüksek lisans ve doktora tezlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Veri toplama sürecinde, YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde olumlu sosyal davranış, prososyal davranış, başkasına yardım amaçlı davranış, alturizm, özgeçicilik anahtar kelimeleri doğrultusunda tarama yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu okul öncesi dönemde olumlu sosyal davranış konulu 27 tez oluşturmaktadır. Araştırma bulgularına göre belirlenen tarih aralığındaki ilk yüksek lisans tezi 2014, ilk doktora tezi 2012 yılına aittir. Sayı açısından yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerine göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Tezlerin büyük çoğunluğunun nicel araştırma yöntemleriyle gerçekleştirilmiş olup nitel ve karma yöntemlerin yer aldığı tezlerin daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Doktora tezlerinin tamamında farklı konularda hazırlanmış eğitim programlarının etkisinin incelendiği; yüksek lisans tezlerinde ise doktora tezlerinde olduğu gibi eğitim programları olmakla birlikte gelişim alanları, zihin kuramı, ebeveyn çocuk ilişkisi ve öğretmen çocuk ilişkisine dayalı vb. birçok farklı konunun çalışıldığı görülmektedir. Tezlerde demografik bilgilere yönelik analizlerin yoğun olarak ele alınmasına karşılık konu başlıklarında çeşitlilik olduğu söylenebilir. Tezlerin bulguları doğrultusunda, bazı bireysel özelliklerin, aile ve okul öncesi eğitimle ilgili değişkenlerin küçük çocukların olumlu sosyal davranışlarını etkileyebileceği söylenebilir. Ek olarak bazı bireysel özelliklerin, aile ve okul öncesi eğitim değişkenlerinin olumlu sosyal davranışları etkilemediğine yönelik bulgulara da rastlanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Olumlu sosyal davranış, sosyal davranış, okul öncesi dönem, tezler.

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine postgraduate and doctoral dissertations carried out in Turkey between 2010-2022 on prosocial behaviors during preschool period. A literature review was conducted at the Council of Higher Education (YÖK) National Thesis Center based on the keywords prosocial behavior, behavior for assisting others, altruism. The study group consists of 27 dissertations regarding prosocial behavior during preschool period. According to the study findings, during the given years the first postgraduate thesis was carried out in 2014 and first doctoral dissertation was carried out in 2012. It was identified that postgraduate dissertations outnumber doctoral dissertations. The majority of the dissertations were carried out through the quantitative research method and it was observed that the number of thesis conducted through qualitative and mixed research methods were lower. It was evident that the effect of educational programs on various subjects are examined in all doctoral dissertations; along with the subjects of doctoral dissertations, postgraduate dissertations dwell upon many subjects such as developmental areas, theory of mind, parent-child relationships, teacher-child based relationships etc. It can be stated that there is a variety of titles despite discussing analyses on demographic characteristics in detail. Based on the findings of the dissertations, it can be asserted that various personal characteristics and variables related to family and preschool education can affect prosocial behaviors of young children. In addition, there are findings underlining that specific personal characteristics and variables related to family and preschool education don't affect prosocial behaviors.

Keywords: Prosocial behavior, social behavior, preschool period, thesis.

* Prof. Dr., Sinop Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, ogelman@sinop.edu.tr

** Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, nazifekoyuturk@gmail.com

*** Öğr. Gör. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, ilkay.goktas1@hotmail.com

Extended Abstract

Prosocial behavior refers to displaying volunteer behaviors individually or as a group for the goodness and favor of others without any expectation or interests. These behaviors are based on voluntariness and can not be displayed under pressure (Eisenberg and Mussen, 1989). While prosocial behaviors are defined as behaviors displayed for the goodness of others and are in favor of others, it is also stated that they are mentioned as moral behaviors (Fabes et al., 1999; Pryor et al., 2010).

The purpose of this study is to examine postgraduate and doctoral dissertations carried out in Turkey between 2010-2022 on prosocial behaviors during preschool period. The document review technique was conducted in this study whose study group consists of 27 dissertations on prosocial behaviors during preschool period. The purposeful sampling method was used because the selected dissertations focused on a specific purpose. During the data collection phase, a literature review was conducted at the Council of Higher Education (YÖK) National Thesis Center based on the keywords prosocial behavior, behavior for assisting others, altruism. According to the study findings, the first postgraduate thesis regarding prosocial behaviors during preschool was carried out in 2014 and first doctoral dissertation was carried out in 2012.

There has been a regular increase observed in postgraduate dissertations in the field of preschool education over the past years. In addition, doctoral dissertations concerning the subject are observed to regularly increase during years 2021 and 2022. It was identified that postgraduate dissertations outnumber doctoral dissertations. Quantitative, qualitative and mixed research approaches were preferred and a crucial number of dissertations were carried out through the quantitative research approach. In dissertations conducted during 2010-2022 regarding prosocial behaviors, the relational screening design was used in quantitative research model, the screening design was used in the qualitative model and the convergent and explanatory designs were used in the mixed model. All dissertations were observed to be cross-sectional and not longitudinal with respect to data collection durations. With respect to sample group, it was observed that the quantitative research design consisted of child, the qualitative research design consisted of document analysis and the mixed design consisted of child and teacher-child sample groups. Also, the most varied group was observed in the quantitative design and the least variety was observed in the qualitative design. When the data collection instruments are considered, scale and form instruments were preferred in the quantitative design, control list in the qualitative design and form, scale, observation and scale, form and control list through video records were used in the mixed design. When subject distributions of the dissertations are considered, it is evident that postgraduate dissertations are mainly about scale development; doctoral dissertations are mainly experimental studies about applying educational programs or special activities. The number of subjects in postgraduate dissertations are higher than in doctoral dissertations, which is also observed in subject variety. While there are twenty titles in postgraduate dissertations, there is only one title in doctoral dissertations.

According to the findings of the dissertations, it can be stated that various personal characteristics, and variables related to family and preschool education can affect prosocial behaviors of young children. In addition, there are findings underlining that specific personal characteristics and variables related to family and preschool education don't affect prosocial behaviors.

It is evident that there is an increase in the number of dissertations on prosocial behaviors of preschool aged children. It can be stated that there is a variety of titles despite discussing analyses on demographic characteristics in detail. Based on researches with different conclusions

concerning demographic characteristics (gender, age, parent's educational background, number of siblings etc.), these demographic features can be examined in future studies. It can be asserted that individual variables and demographic variables differ with respect to subjects. In addition, while there are experimental studies such as scale development and applying program or special activities, it can be stated that there are less number of studies when compared with studies on individual, demographic and family variables. Similarly, studies on cartoons and books with respect to prosocial behaviors enhance variety but it is important to increase their number.

It is evident that the number of dissertations in which the father is included are also low. It is assumed that carrying out studies where fathers, who have a crucial role in the healthy social and emotional development of children, participate can contribute to the literature.

Dissertations examined in the study were observed to be low in number with respect to teacher participation. When it is taken into consideration that preschool aged children spend most of the day at school, it is evident that teachers have a crucial effect in children's prosocial behaviors because they take their teachers as a role model. Including teachers in future studies can be the priority of researchers. Training teachers about prosocial behaviors and assisting them in applying their knowledge in the educational process is approved to be beneficial. Studies can be conducted on the effects of these training programs on children. Also, opinions and evaluations of teachers who are responsible for structuring, implementing and evaluating the activity program in accordance with the acquisitions and indicators of the current curriculum's social and emotional development field is considered crucial. Further studies on teacher opinions and implementations can be conducted. It is underlined that only one dissertation was carried out on inclusive students. When the importance of, like students with normal development, children with special needs acquiring prosocial behaviors is taken into consideration, researches on the effectiveness of an educational program, which also includes children with special needs, on both children with normal development and also children with special needs can be carried out.

All dissertations concerning prosocial behaviors were observed to be cross-sectional and no longitudinal studies were found. Future studies can be carried out concerning new dimensions and implementations for preschool school aged children to acquire prosocial behaviors.

Giriş

Okul öncesi dönem, tüm gelişim alanları açısından oldukça önemlidir. Bu dönemde verilen eğitim, çocuğun gelecekteki yaşantısını çok yönlü olarak etkileyebilecektir (Karoğlu ve Esen Çoban, 2019). Gelişim açısından kritik öneme sahip olan yaşamın ilk yıllarında, fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı, kendi değerlerinin farkında olan ve sahip olduğu değerleri toplum yararına kullanacak nesillerin yetiştirilmesi çocuklara verilecek olan eğitimin kalitesi ve içeriği ile yakından ilişkilidir (Oktay, 1999). Yapılan araştırmalar okul öncesi eğitimin çocukların yaşam boyu gelişiminde kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir (Burlacu, 2013).

Gelişim sürecindeki alanlardan birisi sosyal gelişimdir. Sosyal gelişim, kişinin sosyal uyum ve kişilerarası ilişkiler açısından bireysel yeterlilikler geliştirdikleri süreçleri ifade etmektedir (Saracho ve Spodek, 2007). Sosyal gelişim sürecinde, diğer gelişim alanlarında olduğu gibi birçok davranış ve becerinin kazanılması beklenilmektedir. Bu becerilerin en kapsamlılarından biri sosyal becerilerdir. Sosyal beceriler, sosyal kurallar doğrultusunda olumlu kişilerarası ilişkiler yürütmek için öğrenilen birtakım davranışlardır (Takahashi vd., 2015). Dinleme, sıra bekleme, paylaşma, işbirliği, yardımlaşma, nazik olma, selamlaşma gibi çok sayıda davranışın yer aldığı sosyal beceriler içerisinde olumlu sosyal davranışlarda yer almaktadır.

Olumlu sosyal davranış, İngilizcede Prosocialbehavior olarak ifade edilen bir kavramdır. “Pro” bir ön ek olup “ön, önleyici” anlamlarına sahiptir. “Social” kelimesi de “sosyal, toplumsal, toplumsal, toplu halde yaşayan”; “behavior” davranış, hareket, tutum, tavır, hareket tarzı” anlamlarını taşımaktadır. “Prosocialbehavior” kelimesi, Gülay (2008) tarafından, okul öncesi dönem çocuklarının akran ilişkilerinin ele alındığı doktora tezi kapsamında, uzman görüşleri doğrultusunda “yardımı amaçlayan sosyal davranışlar” olarak Türkçe’ye çevrilmiştir. Genel olarak özellikle son yıllardaki Türkçe kullanımlara bakıldığında “prososyal davranış” (Aydın, 2021), “olumlu sosyal davranış” (Aktaş ve Kındap Tepe, 2020) ifadelerine rastlanılmaktadır. Bu çalışma kapsamında olumlu sosyal davranış terimi tercih edilecektir.

Olumlu sosyal davranış, herhangi bir beklenti ve çıkar olmadan başkalarının iyiliği, yararı için bireysel ve grup olarak gönüllü davranışlarda bulunmadır. Bu davranışlar, tamamen gönüllüğe dayalıdır, baskı altında gerçekleşmez(Eisenberg ve Mussen, 1989). Olumlu sosyal davranışlar, başkalarının iyiliği için gerçekleştirilen, başkasına fayda sağlayan davranışlar olarak ifade edilmekle birlikte davranışlar arasında da yer aldığı belirtilmektedir (Fabes vd., 1999; Pryor vd., 2010). Yardım etme, işbirliği, paylaşma, bağış yapma, rahat ettirmeye çalışma, empati gibi sosyal beceriler arasında yer alan birçok davranışın olumlu sosyal davranışlar arasında yer aldığı ifade edilmektedir (Cherry, 2022; Eisenberg ve Fabes, 1998).

Cherry (2022)’ye göre olumlu sosyal davranışın üç türü vardır:

1. Amaca Yönelik: Kişisel çıkarlara yönelik olarak sergilenen olumlu sosyal davranışlardır.
2. Tepkisel: Kişisel ihtiyaçlara yanıt olarak ortaya konulan olumlu sosyal davranışlardır.
3. Özgeci (Altruizm): Herhangi bir kişisel çıkar/beklenti/yarar olmaksızın başkalarına yardım etmeyi amaçlayan olumlu sosyal davranışlar.

Olumlu sosyal davranış ile özgecilik (altruizm) sıklıkla birbirinin yerine kullanılan kavramlardır. Ancak iki kavramın arasında farklılık söz konusudur. Öncelikle özgecilik, olumlu sosyal davranışların bir türü olarak ifade edilmektedir. Çetin (2019)’e göre özgecilik; kişinin kendi çıkarlarını gözetmeden başkalarına yardım etmesi, fayda sağlamasıdır. Ümmet, Ekşi ve Otrar (2013) özgeciliği, “herhangi bir biçimde ödül beklentisi (başkalarına olumlu bir şey yapmış olmanın verdiği hoş duygu dışında) olmaksızın bir yardım etme davranışı” olarak tanımlamışlardır.

Çocuklar, okul öncesi dönemde yetişkinler ve akranlarla kurulan ilişkiler sayesinde diğer kişilerin istek, ihtiyaç, duygu, düşünce ve değer yargılarını anlayıp, göz önünde bulundurabilirler. Bu sayede çocukların başkaları ile birlikte olmalarına ve iyi ilişkiler kurmalarına yardımcı olan olumlu sosyal davranış becerileri de gelişim gösterir (Önal, 2018). Çocuklar okul öncesi yıllarda diğer çocukların gereksinimlerini anlamaya başladığından, bu gereksinimlerini gidermeye yönelik sosyal davranış becerileri de bu dönemde hızlı bir şekilde gelişir (Hastings, McShane, Parker ve Ladha, 2007). Araştırmalar olumlu sosyal davranışların özellikle okul öncesi dönemde artarak gelişiminin mümkün olduğunu, yaş ilerledikçe bu davranışların kazanımının azaldığını göstermektedir (Eisenberg ve Fabes, 1998). Aynı zamanda araştırmalarda olumlu sosyal davranışlara doğal bir yatkınlıkları olan küçük yaşta çocukların, sosyalleşmeye yönelik öğrenmelerinin ancak okul öncesi dönemde gerçekleşeceği ifade edilmektedir (Dunfield, Kuhlmeier, O’Connell ve Kelley, 2011;Warneken ve Tomasello, 2009). Ayrıca okul öncesi dönemdeki sıcak, sevgi bağı olan, açık iletişime sahip, olumlu, yakın bir öğretmen çocuk etkileşimi, olumlu sosyal davranış gelişimi ile doğrudan ilişkilidir (Önal, 2018). Öğretmenler sergiledikleri olumlu sosyal davranışlar ile rol model olup çocuklarda bu davranışların

gelişimlerini destekleyebilirler. Knafo ve Plomin (2006) okul öncesi dönemde olumlu sosyal davranışların model alma yoluyla geliştirilebildiğini belirtmektedirler. Uygun hazırlanmış eğitim ortamlarında çocukların hem öğretmenlerinden hem de akranlarından model alarak olumlu sosyal davranışlarını geliştirebilecekleri söylenebilir.

Olumlu sosyal davranışların gelişimini çeşitli unsurlar etkilemektedir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde olumlu sosyal davranışların gelişimini yaş (Fabes vd., 1999; Kumru vd., 2004); cinsiyet (Eisenberg ve Miller,1987; Carlo ve Randall, 2002; Aktaş ve Güvenç, 2006; Altay ve Güre, 2012); aile (Yağmurlu, Sanson ve Köymen, 2005; Eisenberg, Fabes ve Spinrad, 2006; Knafo ve Plomin, 2006; Santrock, 2016.); kültür (Göregenli, 1997; Oyserman, Coon ve Kimmelmeier, 2002); okul öncesi eğitim (Önal, 2018); mizaç (Miller ve Haar, 1997; Kumru, Sayıl ve Yağmurlu, 2008; Çelik Kahraman, 2019) gibi unsurlar etkilemektedir.

Türkiye’de okul öncesi dönem konulu olumlu sosyal davranış çalışmalarının son yıllarda artış gösterdiği görülmektedir. Örnek olarak, Bağcı Çetin ve Öztürk Samur (2018), okul öncesi 200 çocuk ve anne babaları ile gerçekleştirdikleri araştırmada, çocukların olumlu sosyal davranışları ile anne babalarının olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda anne baba olumlu sosyal davranış puanı ile çocuk olumlu sosyaldavranış puanları arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir. Karaman ve Dinçer (2020), okul öncesi 290 çocuk ile gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda, çocuğun yaşı büyüdükçe olumlu sosyaldavranış puan ortalamalarının arttığı; kız çocuklarının olumlu sosyaldavranış puanlarının, erkek çocuklara göre daha yüksek olduğu; kardeşi olan çocukların olumlu sosyaldavranış puanlarının kardeşi olmayanlara göre daha yüksek olduğu; 6 aydan fazla okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların olumlu sosyal davranış puan ortalamalarının, yeni başlayanlara göre daha yüksek olduğu ve demokratik ebeveyn tutumu sergileyen annelerin, çocukların olumlu sosyal davranış puanlarını anlamlı düzeyde yordadığı bulgularına ulaşmışlardır. Yurdakul, İlhan Ildız ve Bütün Ayhan (2022), okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-6 yaş arası 326 çocuk ile gerçekleştirdikleri araştırmada çocukların öz düzenleme becerileri ile olumlu sosyaldavranış arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, çocukların öz düzenleme becerilerinin olumlu sosyal davranışlar ile olumlu yönde anlamlı olarak ilişkili olduğu; kız çocuklarının öz düzenleme ve olumlu sosyal davranış puan ortalamalarının erkek çocuklarından anlamlı olarak yüksek olduğu; çocukların olumlu sosyaldavranış düzeyinin yaş gruplarına göre anlamlı olarak farklılık gösterdiği, dört yaş grubu çocukların olumlu sosyaldavranışlarının diğer yaş gruplarına göre anlamlı olarak daha düşük olduğu bulgularına ulaşmışlardır. Konu ile ilgili alan yazın taraması sırasında 2000-2016 yılları arasındaki 15 çalışmayı kapsayan bir derleme çalışmasının olduğu belirlenmiştir (Özcan, 2016). Konu ile ilgili güncel yayınlardaki durumu detaylı bir şekilde ortaya koymak adına bu çalışma kapsamında güncel çalışmalara ilişkin bir inceleme gerçekleştirilmiştir.

1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 2010-2022 yılları arasında Türkiye’de tamamlanmış okul öncesi dönemde olumlu sosyal davranış konulu tezlerin incelenmesidir. Araştırmanın alt amaçları şu şekildedir:

1. Türkiye’de okul öncesi eğitim alanında 2010-2022 yılları arasında yayınlanmış olumlu sosyal davranış konulu tezlerin yıllara ve türlere göre dağılımı nasıldır?
2. Türkiye’de okul öncesi eğitim alanında 2010-2022 yılları arasında yayınlanmış olumlu sosyal davranış konulu tezlerin araştırma yaklaşımına göre dağılımı nasıldır?

3. Türkiye’de okul öncesi eğitim alanında 2010-2022 yılları arasında yayınlanmış olumlu sosyal davranış konulu tezlerin araştırma desenine göre dağılımı nasıldır?
4. Türkiye’de okul öncesi eğitim alanında 2010-2022 yılları arasında yayınlanmış olumlu sosyal davranış konulu tezlerin araştırma veri toplama zamanlarına göre dağılımı nasıldır?
5. Türkiye’de okul öncesi eğitim alanında 2010-2022 yılları arasında yayınlanmış olumlu sosyal davranış konulu tezlerin örneklem grubuna göre dağılımı nasıldır?
6. Türkiye’de okul öncesi eğitim alanında 2010-2022 yılları arasında yayınlanmış olumlu sosyal davranış konulu tezlerin veri toplama araç türüne göre dağılımı nasıldır?
7. Türkiye’de okul öncesi eğitim alanında 2010-2022 yılları arasında yayınlanmış olumlu sosyal davranış konulu tezlerin konularına göre dağılımı nasıldır?

Yöntem

1.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, 2010-2022 yılları arasında Türkiye’de tamamlanmış okul öncesi dönemde olumlu sosyal davranış konulu tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi adına nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Belirli kriterler doğrultusunda seçilen tezler, doküman incelemesi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren basılı ve elektronik materyallerin analizi adına yerine getirilen bir dizi sistematik işlemler bütünü olarak ifade edilebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

1.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2010-2022 yılları arasında Türkiye’de gerçekleştirilmiş, okul öncesi dönemde olumlu sosyal davranış konulu 27 tez oluşturmaktadır. Belirli bir amaç doğrultusunda seçilen tezler incelendiği için amaçlı örnekleme yönteminden yararlanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

1.3. Veri Toplama Süreci

Çalışmada, YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>) olumlu sosyal davranış, prososyal davranış, başkasına yardım amaçlı davranış, alturizm, özgecilik olmak üzere 5 anahtar kelime doğrultusunda, 2010-2022 yılları arasındaki tezlerden tarama yapılmıştır. Bu bağlamda, okul öncesi dönem çocukları, okul öncesi dönemde çocuğu olan anne babalar, okul öncesi öğretmenleri ve okul öncesi öğretmen adaylarını kapsamayan tezler kapsam dışında bırakılmıştır. Okul öncesi dönemin yanı sıra ilkokul, ortaokul, lise dönemi çocuklarını, okul öncesi öğretmenlerin yanı sıra farklı branşlardan öğretmenleri, okul öncesi öğretmen adayları ile farklı bölümlerdeki lisans öğrencilerini, okul öncesi dönem çocuğu olan ailelerin yanı sıra daha büyük yaş grubu çocukları olan aileleri kapsayan tezler de araştırmaya dâhil edilmemiştir. YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde “olumlu sosyal davranış” anahtar kelimesi ile ulaşılan 26 tezdten 4’ü; “prososyal davranış” anahtar kelimesi ile ulaşılan 58 tezdten 23’ü araştırmaya alınmıştır. “Başkalarına yardım amaçlı sosyal davranış”, “alturizm” ve “özgecilik” anahtar kelimeleri ile herhangi bir teze ulaşılamamıştır. Farklı anahtar kelimeler ile iki ya da daha fazla kez karşılaşılan aynı makaleler ilk aranan anahtar kelime kullanılarak veri olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada belirlenen kriterlere uygun 27 tez, araştırmanın kapsamına alınmıştır. Veriler 1 Mayıs 2023- 13 Mayıs 2022 tarihleri arasında toplanmıştır.

1.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde Excel programından faydalanılmıştır. Araştırma kapsamındaki tezler alt amaçlara (yayınlandığı

yıl ve tür, araştırma yaklaşımı, araştırma deseni, veri toplama zamanı, örneklem grubu, veri toplama araçlarının türü ve tez konuları) göre analiz edilmiştir. Bulgular frekans ve yüzde değerleri ile belirtilmiştir.

3.Bulgular

Türkiye’de okul öncesi eğitim alanında 2010-2022 yılları arasında yayınlanmış olumlu sosyal davranış konulu tezlerin yıllara ve türlere göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

Yıl	Yüksek Lisans		Doktora	
	n	%	n	%
2010	0	0.0	0	0.0
2011	0	0.0	0	0.0
2012	0	0.0	1	25.0
2013	0	0.0	0	0.0
2014	1	4.4	0	0.0
2015	3	13.0	0	0.0
2016	0	0.0	0	0.0
2017	3	13.0	0	0.0
2018	3	13.0	0	0.0
2019	2	8.7	0	0.0
2020	1	4.4	0	0.0
2021	4	17.4	2	50.0
2022	6	26.1	1	25.0
Toplam	23	100.0	4	100.0

Tablo 1. Tezlerin türlere ve yıllara göre dağılımı

Tablo 1 incelendiğinde, okul öncesi eğitim alanında olumlu sosyal davranış konulu ilk tezin 2012 yılında doktora tezi olarak çalışılmış olduğu görülmektedir. Yüksek lisans düzeyindeki ilk tez ise 2014 yılında çalışılmıştır. Tablo 1’e göre yüksek lisans olumlu sosyal davranış konulu tezlerin sayısının doktora tezlerinden sayıca oldukça fazla olduğu görülmektedir.

Türkiye’de okul öncesi eğitim alanında 2010-2022 yılları arasında yayınlanmış olumlu sosyal davranış konulu tezlerin araştırma yaklaşımına göre dağılımı Tablo 2’de yer almaktadır.

Araştırma Yaklaşımı	N	%
Nicel	23	85.2
Nitel	2	7.4
Karma	2	7.4

Toplam	27	100.0
--------	----	-------

Tablo 2. Tezlerin araştırma yaklaşımına göre dağılımı

Tablo 2’de yer alan verilere göre 23 (%85.2) tezde nicel, 2 (%7.4) tezde nitel, 2 (%7.4) tezde karma yöntemlerin tercih edildiği görülmektedir.

Türkiye’de okul öncesi eğitim alanında 2010-2022 yılları arasında yayınlanmış olumlu sosyal davranış konulu tezlerin araştırma desenine göre dağılımı Tablo 3’te yer almaktadır.

Nicel Araştırma Desenleri	n	%
Tarama	2	8.7
İlişkisel	14	60.9
Betimsel	3	13.0
Deneysel	4	17.4
Belirtilmemiş	0	0.0
Toplam	23	100.0
Nitel Araştırma Desenleri		
Tarama	2	100.0
Eylem Araştırması	0	0.0
Olgubilim	0	0.0
Durum Çalışması	0	0.0
Fenomolojik	0	0.0
Derleme	0	0.0
Belirtilmemiş	0	0.0
Toplam	2	100.0
Karma Araştırma Desenleri		
Yakınsayan	1	50.0
Açıklayıcı tasarım	1	50.0
Tarama	0	0.0
İç içe gömülü	0	0.0
Deneysel	0	0.0
Belirtilmemiş	0	0.0
Toplam	2	100.0

Tablo 3. Tezlerin araştırma desenine göre dağılımı

Tablo 3’e göre nicel araştırma desenlerinden yararlanılan tezlerin %8.7’si tarama, % 60.9’u ilişkisel, % 13.0’ü betimsel, % 17.4’ü deneysel yöntem ile yapılmıştır. Nicel araştırmalarda en

fazla tercih edilen desenin ilişkisel yöntem (n=14) olduğu görülmektedir. Aynı tabloda nitel araştırma desenleri kullanılarak yapılan tezlerin tarama deseni (n=2) ile yapıldığı görülmektedir. Tablo 3'e göre karma araştırma desenli tezlerin yakınsayan (n=1) ve açıklayıcı tasarım (n=1) desenleri ile yapıldığı görülmektedir. Tezlerde karma araştırma desenlerinden tarama, iç içe gömülü ve deneysel desene rastlanmamıştır.

Türkiye'de okul öncesi eğitim alanında 2010-2022 yılları arasında yayınlanmış olumlu sosyal davranış konulu tezlerin araştırma veri toplama zamanlarına göre dağılımı Tablo 4'te verilmiştir.

Veri Toplama Zamanları	Nicel		Nitel		Karma	
	n	%	n	%	n	%
Kesitsel	23	100.0	2	100.0	2	100.0
Boylamsal	0	0.0	0	0.0	0	0.0
Toplam	23	100.0	2	100.0	2	100.0

Tablo 4. Tezlerin araştırma veri toplama zamanlarına göre dağılımı

Tablo 4.'e göre konu ile ilgili tezlerin tamamının kesitsel olduğu görülmektedir. 2010-2022 yılları arasında yayınlanmış olumlu sosyal davranış konulu tezler arasında boylamsal bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Türkiye'de okul öncesi eğitim alanında 2010-2022 yılları arasında yayınlanmış olumlu sosyal davranış konulu tezlerin örneklem grubuna göre dağılımı Tablo 5'te yer almaktadır.

Örneklem Grubu	Nicel		Nitel		Karma	
	n	%	n	%	n	%
Anne	0	0.0	0	0.0	0	0
Baba	0	0.0	0	0.0	0	0
Çocuk	11	47.8	0	0.0	1	50.0
Çocuk ve Anne	2	8.6	0	0.0	0	0
Çocuk ve Baba	1	4.4	0	0.0	0	0
Çocuk ve ebeveyn	4	17.4	0	0.0	0	0
Yalnız öğretmen	0	0.0	0	0.0	0	0
Yalnız Öğretmen adayları	0	0.0	0	0.0	0	0
Öğretmen ve okul yöneticisi	0	0.0	0	0.0	0	0
Öğretmen ve çocuk	1	4.4	0	0.0	1	50.0
Öğretmen, ebeveyn ve çocuk	4	17.4	0	0.0	0	0
Doküman	0	0.0	2	100.0	0	0
Toplam	23	100.0	2	100.0	2	100.0

Tablo 5. Tezlerin örneklem grubuna göre dağılımı

Tablo 5'e göre tezlerin örneklem grubunda en çok çocuklar (n=11), çocuk ve ebeveyn (n=4), öğretmen, ebeveyn ve çocuk (n=4) katılımcılarının yer aldığı söylenebilir.

Türkiye'de okul öncesi eğitim alanında 2010-2022 yılları arasında yayınlanmış olumlu sosyal davranış konulu tezlerin veri toplama araç türüne göre dağılımı Tablo 6'da verilmiştir.

Veri Toplama Araç Türü	Nicel		Nitel		Karma	
	n	%	n	%	n	%
Anket, kontrol listesi ve gözlem	1	4.3	0	0	0	0
Veri toplama aracı bulunmamaktadır	0	0.0	1	50.0	0	0
Değerlendirme listesi	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Değerlendirme listesi ve yarı yapılandırılmış görüşme formu	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Form	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Form ve Antropometrik ölçüm	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Form, ölçek, gözlem ve video kaydı	0	0.0	0.0	0.0	1	50.0
Görüşme formu	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Kontrol listesi	0	0.0	1	50.0	0.0	0.0
Ölçek	1	4.3	0.0	0.0	0.0	0.0
Ölçek, form ve envanter	1	4.3	0.0	0.0	0.0	0.0
Ölçek ve form	16	69.6	0.0	0.0	0.0	0.0
Ölçek, form ve kontrol listesi	0	0.0	0.0	0.0	1	50.0
Ölçek, form, test, görev	1	4.3	0.0	0.0	0.0	0.0
Ölçek, form, ve test	3	13.2	0.0	0.0	0.0	0.0
Yapılandırılmamış görüşme formu	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Yapılandırılmış görüşme formu	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Yarı yapılandırılmış görüşme formu	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Yazılı görüşme formu	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Toplam	23	100.0	2	100.0	2	100.0

Tablo 6. Tezlerin veri toplama araç türüne göre dağılımı

Tablo 6'da nicel araştırma yöntemli tezlerde kullanılan veri toplama araçlarının en çok ölçek ve form (n=16) olduğu görülmektedir. Nitel araştırma yöntemi ile yapılan tezlerden birinde kontrol listesi kullanılmış diğer araştırmada veri toplama aracı kullanılmamıştır. Karma araştırma yöntemi ile yapılan tezlerde kullanılan veri toplama araçlarının, form, ölçek, gözlem ve video kaydı (n=1), ölçek, form, kontrol listesi (n=1) olduğu görülmektedir.

Türkiye'de okul öncesi eğitim alanında 2010-2022 yılları arasında yayınlanmış olumlu sosyal davranış konulu tezlerin konularına göre dağılımı Tablo 7'de yer almaktadır.

Konu	Yüksek Lisans		Doktora	
	n	%	n	%
60-72 aylık çocukların ahlaki ve sosyal kural algıları ile duygu düzenleme	1	4.2	0	0.0
Annelerin bireysel değerleri	1	4.2	0	0.0
Anne ve öğretmen özgeçiliği	1	4.2	0	0.0
Babaların anne bekciliği algıları ile baba katılımı	1	4.2	0	0.0
Çocukların ahlaki yargı düzeyleri	1	4.2	0	0.0
Çocuk-anne-baba olumlu sosyal davranışları	1	4.2	0	0.0
Çocuk-anne-baba olumlu sosyal davranışları ile çocuk sevme eğilimi	1	4.2	0	0.0
Çocuk-anne olumlu sosyal davranışları ile ebeveyn tutumları	2	8.3	0	0.0
Çocukların zekâ alanları	1	4.2	0	0.0
Çizgi filmler	1	4.2	0	0.0
Ebeveyn tutumları	1	4.2	0	0.0
Eğitim programı ve/veya özel etkinliklerin etkisi	2	8.3	4	100.0
Mizaç ve ebeveyn çocuk ilişkisi	1	4.2	0	0.0
Okul öncesi dönem çocuklarının rekabet stilleri	1	4.2	0	0.0
Okul öncesi öğretmenlerinin uygulamaları	1	4.2	0	0.0
Ölçek geliştirme	3	12.0	0	0.0
Resimli çocuk kitapları	1	4.2	0	0.0
Sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan ve olmayan çocuklar	1	4.2	0	0.0
Sosyal, duygusal ve bilişsel gelişim	1	4.2	0	0.0
Zihin kuramı ve kendini düzenleme becerisi	1	4.2	0	0.0
Toplam	24	100.0	4	100.0

Tablo 7. Tezlerin konularına göre dağılımı

Tablo 7'ye göre konu hakkında hazırlanan doktora tezlerinin tamamında (n=4) farklı konularda hazırlanmış eğitim programlarının etkisinin incelendiği görülmektedir. Yüksek lisans tezlerinde ise doktora tezlerinde olduğu gibi eğitim programları olmakla birlikte gelişim alanları, zihin kuramı, ebeveyn çocuk ilişkisi ve öğretmen çocuk ilişkisine dayalı vb. pek çok farklı konu çalışılmıştır. Ebeveynler ile ilgili çalışmaların babalara oranla daha çok anneler ile yapıldığı görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Çocuğun topluma uyumunu, sağlıklı ilişkiler kurmasını ve toplumsal değerler ile normları öğrenmesini içeren sosyal gelişim süreci, yaşamın ilk yıllarındaki gelişim görevleri arasında yer almaktadır (Göktaş ve Gülay Ogelman, 2016; Gülay ve Akman, 2009). Olumlu kişilerarası ilişkiler geliştirebilmeleri için çocukların sosyal gelişimleri desteklenmelidir (McIntyre, 2007). Çocuklara kazandırılması önemli pek çok sosyal beceri bulunmaktadır. Sosyal becerilerin içinde yer alan olumlu sosyal davranışlar; hiçbir ödül beklemeden, başkalarına fayda sağlamayı amaçlayan ve gönüllü yapılan davranışlardır (Eisenberg vd., 2006). 2010-2022 yılları arasında Türkiye’de tamamlanmış okul öncesi eğitim alanında olumlu sosyal davranış konusunun ele alındığı 27 tezin incelendiği bu çalışmanın sonuçlarına göre belirlenen tarih aralığındaki ilk yüksek lisans tezi 2014, ilk doktora tezi 2012 yılına aittir. Özellikle son 3 yılda okul öncesi eğitim alanındaki yüksek lisans tezlerinin düzenli olarak artış gösterdiği belirlenmektedir. Konu ile ilgili doktora tezlerinde ise 2021 ile 2022 yıllarında düzenli olarak tez hazırlandığı görülmektedir. Sayı açısından yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerine göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bu durum yüksek lisans programlarının doktora programlarına göre daha yaygın olması ile açıklanabilir.

Yaklaşımlar açısından konu ile ilgili olarak tezlerde nicel, nitel ve karma yaklaşımlar kullanılmış ancak tezlerin önemli bir bölümünde nicel yaklaşımın kullanıldığı belirlenmiştir. Araştırma deseni açısından olumlu sosyal davranışlarla ilgili 2010-2022 yılları arasındaki tezlerde nicel araştırma deseninde en çok ilişkisel tarama deseninin, nitelde tarama deseninin, karmada ise yakınsayan ve açıklayıcı tasarım desenlerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Veri toplama zamanları açısından tezlerin tamamının kesitsel olduğu boylamsal bir tezin hazırlanmadığı belirlenmiştir. Örneklem grubu açısından nicel araştırma deseninde en çok çocuk, nitelde doküman analizi, karmada ise çocuk ve öğretmen-çocuk örneklem gruplarının tezlere dahil edildiği görülmektedir. Örneklem grubu açısından en çok çeşidin nicel; en az desenin ise nitelde yer aldığı belirlenmiştir. Veri toplama araç türü açısından ise nicelde en çok ölçek ve form, nitelde kontrol listesi, karmada ise form, ölçek, gözlem ve video kaydı ile ölçek, form ve kontrol listesinin kullanıldığı belirlenmiştir. Tezlerin konularına göre dağılımlarına bakıldığında ise yüksek lisans tezlerinde en çok ölçek geliştirme, doktora tezlerinde ise eğitim programı ya da özel etkinlikler uygulama şeklinde deneysel çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Yüksek lisans tezlerindeki sayının konu ile ilgili doktora tezlerine göre daha fazla olması, konu çeşitliliğine de yansımıştır. Yüksek lisans tezlerinde yirmi konu başlığı yer alırken doktora tezlerinde tek konu başlığı bulunmaktadır. Dolayısıyla okul öncesi dönemde olumlu sosyal davranışla ilgili doktora tezlerinin artırılmasının yanı sıra konu çeşitliliğinin sağlanması da önem taşımaktadır.

Okul öncesi dönemde olumlu sosyal davranışların ele alındığı derleme çalışmalarıyla ilgili olarak bir çalışmaya rastlanılmıştır (Özcan, 2016) Bu çalışmada, olumlu sosyal davranışla ilgili 2000-2016 yılları arasındaki 7 yüksek lisans, 2 doktora tezi ile 6 makale çalışması incelenmiştir (Özcan, 2016). Bu çalışmada farklı olarak 2010-2022 olmak üzere Türkiye’de tamamlanmış son 12 yıla ait tezler ele alınmıştır. Bulgular açısından da iki çalışmada benzerlikler olduğu görülmektedir. Örnek olarak Özcan (2016), olumlu sosyal davranışla ilgili doktora tezlerinin sayısının az olduğu ve artması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra tarama modelindeki çalışmaların sayıca diğer desenlere göre fazla olduğu belirlenmiştir.

Bu çalışmaya dâhil edilmiş 27 tezin bulguları doğrultusunda, okul öncesi dönem çocuklarının olumlu sosyal davranışlarını etkileyen değişkenlerin çeşitli olduğunu görülmektedir. Tezlerin bulguları doğrultusunda, bazı bireysel özelliklerin, aile ve okul öncesi eğitimle ilgili değişkenlerin

küçük çocukların olumlu sosyal davranışlarını etkileyebildiği söylenebilir. Bununla birlikte bazı bireysel özelliklerin, aile değişkenlerinin ve okul öncesi eğitim değişkeninin olumlu sosyal davranışları etkilemediğine yönelik bulgulara da rastlanılmaktadır.

Okul öncesi dönem çocuklarının bazı bireysel özelliklerinin olumlu sosyal davranışlar üzerinde etkisi olduğunu ortaya koyan çalışmalara örnek olarak Aydın (2015), kendini düzenlemenin bilişsel boyutu ile zihin kuramı becerisinin birlikte çocukların yardım etme davranışının yordayıcısı olduğunu ifade etmektedir. Benzer bir şekilde Özcan (2017), duygu düzenleme becerileri ile olumlu sosyal davranışların, Yenidede (2018), sosyal beceriler ile olumlu sosyal davranışların; Doğan (2022), olumlu sosyal davranışlar ile rekabete ilişkin bazı değişkenlerin (göreve yönelik rekabet ve baskınlığın konumu hiyerarşisi) ilişkili olabildiğini tespit etmiştir. Ek olarak Doğan (2022), yakın arkadaşı olan çocukların, sınıf içinde özgüveni yüksek çocukların olumlu sosyal davranış puanının yakın arkadaşı olmayanlar ve özgüveni düşük düzeyde olan akranlarına göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Erten Sarıkaya (2021), okul öncesi dönem çocuklarının en sık gerçekleştirdiği olumlu sosyal davranışların yardım etme, teselli etme ve işbirliği yapma olduğunu belirlemiştir.

Bir diğer bireysel özellik olan cinsiyet açısından farklı bulguların elde edilebildiği görülmektedir. Bağcı (2015), Doğan (2022) ve Önal (2018)'e göre öğretmen değerlendirmesine dayalı olumlu sosyal davranışlarda, kızların lehine anlamlı düzeyde farklılık söz iken Aydın (2015), Ebil (2022) ve Sağıroğlu (2021) çalışmalarında cinsiyetler arasında farklılık belirlememiştir. Cinsiyet bulgularının çeşitliliği bir çalışma içerisinde iki farklı sonuç şeklinde de kendini gösterebilmektedir. Örnek olarak Genç (2021) ve Çubukcu (2019)'nun çalışmasında ise anne değerlendirmesinde cinsiyetler arasında farklılık belirlenmemiş iken öğretmen değerlendirmesinde kızların lehine anlamlı farklılık belirlenmiştir. Benzer bir şekilde Türen (2022), toplam puan ve bazı olumlu sosyal davranışlarda kızların lehine farklılık ortaya konulurken bazı olumlu sosyal davranışlarda cinsiyet farklılığına rastlanılmadığını ifade etmiştir. Öztürker (2014), anne, öğretmen ve araştırmacı değerlendirmelerine dayalı olarak kız çocuklarının olumlu sosyal davranış düzeylerinin erkek akranlarına göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Ebil (2022), bireysel özelliklerden mizacın, olumlu sosyal davranışları yordayabildiğini ifade etmiştir. Çelik Kahraman (2019) doğum sırasının büyük yaş grubundaki çocukların olumlu sosyal davranışlarda farklılık oluşturabildiğini belirtirken; Bağcı (2015), kardeşi olmayan çocukların olumlu sosyal davranış düzeylerinin kardeşi olanlardan; annesi 26-30 yaş aralığında olan çocukların olumlu sosyal davranış düzeylerinin, daha büyük yaş grubundan annesi olanlara göre daha düşük olabildiğini belirlemiştir. Kardeş sayısı ile ilgili olarak Öztürker (2014), kardeş sayısı fazla olan çocukların kardeşi olmayan ya da daha az olan çocuklara göre olumlu sosyal davranışları daha sık gösterdiklerini ifade etmiştir. Bireysel özelliklerden bir diğeri olan yaş ile ilgili olarak Çubukcu (2019), anne görüşleri doğrultusunda 60-72 aylık çocukların olumlu sosyal davranış puanlarının daha küçük yaş grubundan yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Sağıroğlu (2021) ve Türen (2022) çalışmalarında, büyük yaş grubundan okul öncesi dönem çocuklarının olumlu sosyal davranışlarının küçük yaşa göre daha yüksek düzeyde olduğunu ifade etmiştir.

Tezlerin bulguları incelendiğinde, bireysel özelliklerin yanı sıra aile değişkenlerinin de olumlu sosyal davranışları etkileyebildiği görülmektedir. Örnek olarak Bağcı (2015) ve Salıktutluk (2016)'a göre anne babanın olumlu sosyal davranış düzeyi, Genç (2021) ve Çubukcu (2019)'ya göre ile annelerin olumlu sosyal davranış düzeyi, Ebil (2022)'e göre anne çocuk, baba çocuk ilişkisi ile çocuklarının olumlu sosyal davranış düzeyi arasında olumlu yönde ilişki olduğunu

belirlemiştir. Öztürker (2014), anne özgeciliğinin olumlu sosyal davranışı yordadığını belirtmiştir. Çelik Kahraman (2019) ile Doğan (2022) anne-baba eğitim düzeyinin, Çubukcu (2019) ve Genç (2021) annelerin, Ergin (2020) ise anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarının çocuklarının olumlu sosyal davranış düzeyini farklılaştırabildiğini ifade etmiştir. Ergin (2020), çalışmayan annelerin çocuklarının olumlu sosyal davranış düzeylerinin çalışan annelerin küçük çocuklarına göre daha yüksek düzeyde olduğunu; Öztürker (2014) ise çalışan annelerin çocuklarının olumlu sosyal davranış düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Varol (2022), okul öncesi dönem çocuklarının olumlu sosyal davranışları ile annelerin teşvik eden, kontrol eden ve/veya engelleyen tutum ve davranışlarının babalar tarafından algısı ile baba katılımı arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Öğretmenlerle ilgili bazı değişkenlerin küçük çocukların olumlu sosyal davranışlarını etkileyebildiği belirlenmiştir. Öztürker (2014), öğretmen özgeciliğinin olumlu sosyal davranışı yordadığını belirtmiştir. Rençber (2017), okul öncesi öğretmenlerinin olumlu sosyal davranışları engellendiği sınıflardaki çocukların, bu tür davranışların engellenmediği ya da nadiren engellendiği sınıflardaki çocuklardan daha az olumlu sosyal davranış sergilediklerini belirtmiştir.

Bazı çalışmaların bulgularında bireysel özelliklerin olumlu sosyal davranış üzerinde etkili olmadığı belirlenmiştir. Türkmen (2018) çocukların zekâ alanlarının; Yenidede (2018), küçük çocukların bilişsel ve duygusal gelişimlerinin; Aydın (2015) kendini düzenleme becerisinin duygusal yönünün, Saygılı (2021), küçük çocukların ahlaki yargı, ikilem, kültürel paylaşım, kasti kaza, sosyal yardımlaşma, aile kuralı değişkenleri ile olumlu sosyal davranışları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığını belirtmiştir. Ebil (2022) doğum sırasının, okul öncesi eğitim alma süresinin olumlu sosyal davranışlar ile ilişkisi olmadığını; Önal (2018) da özel eğitim anaokulunda sınıfına devam eden ve bağımsız anaokulunda sınıfında normal gelişim özelliği gösteren 4-6 yaş arası çocukların olumlu sosyal davranışlarının yaşa göre, Türen (2022) ise doğum sırasına göre olumlu sosyal davranışların farklılaşmadığını belirtmiştir.

Bazı aile değişkenlerinin çocukların olumlu sosyal davranışlarıyla ilişkisi olmadığı belirlenmiştir. Türen (2022), annelerin sahip oldukları bireysel değerler ile çocuklarının olumlu sosyal davranışları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını belirlemiştir. Salıktutluk (2016), anne babaların çocuk sevmeye eğilimleri ile çocuklarının sosyal davranışları arasında ilişki olmadığını ifade etmiştir. Ergin (2020) ve Öztürker (2014), anne eğitim düzeyine, Doğan (2022) anne ve baba yaşına, annenin çalışmasına, kardeş sayısına, Türen (2022) ailenin gelir durumuna, kardeş sayısına ve doğum sırasına göre çocukların olumlu sosyal davranışlarını farklılaşmadığını vurgulamıştır.

Küçük çocukların olumlu sosyal davranışlarını etkilemeyen değişkenlerden biri de okul türüdür. Örnek olarak Öztürker (2014), çocukların olumlu sosyal davranışlarının okul türüne göre farklılaşmadığını ifade etmiştir.

Konu ile ilgili son yıllarda yapılan çalışmalarda Türkçe alan yazına olumlu sosyal davranış ölçekleri kazandırıldığı görülmektedir. Örnek olarak Bağcı (2015) çalışmasında Çocuk Sosyallik Ölçeği ile Yetişkin Sosyallik Ölçeği'nin, Çelik Kahraman (2019) Okul Öncesi Sosyallik Davranış Ölçeği'nin, Sağıroğlu (2021), Okul öncesi Dönemde Bütünleştirmeye Duyarlı Sosyallik Davranış Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir ölçme araçları olduğunu ortaya koymuşlardır. Çalışmalarda olumlu sosyal davranışlara yönelik olarak geliştirilen eğitim programlarının bulguları da yer almaktadır. Bağcı Çetin (2021), Bozkurt (2022), Erten Sarıkaya (2021), Gözün Kahraman (2012), Kanyılmaz Canlı (2022), tarafından geliştirilen programların, Demir (2021)

tarafından uygulanan drama etkinliklerinin olumlu sosyal davranışlar üzerinde etkisi olduğu belirtilmiştir.

Çizgi filmlerdeki olumlu sosyal davranışların incelendiği çalışmada Kalkan (2022), 3-5 yaş grubuna yönelik olan, yurt dışında hazırlanmış çizgi filmlerde olumlu sosyal davranışların daha çok yer aldığını belirlemiştir. Türkiye’de ve yurt dışında hazırlanmış çizgi filmlerde en sık yer verilen olumlu sosyal davranışın iletişimi başlatma ve sürdürme, en az yer verilen olumlu sosyal davranışın iş birliği yapma olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca 3-5 yaş ve 6-8 yaş çocuklarına yönelik hazırlanan çizgi filmlerde en sık yer alan olumlu sosyal davranışın iletişimi başlatma ve sürdürme, en az yer verilen olumlu sosyal davranışın iş birliği yapma olduğu belirlenmiştir (Kalkan, 2022).

Somer (2015) çocuk kitaplarını ele aldığı çalışmada, kitaplarda en sık yer alan olumlu sosyal davranış boyutunun hediye verme ve sürpriz yapma gibi başlıklarla yer alan özgecilik olduğu, ikinci sırada ise yardım etme davranışının takip ettiği belirlenmiştir. İncelenen kitaplarda ağırlıklı olarak toplumsal yaşamda yalnız kalmama isteğinden kaynaklanan, soru sorma, arkadaş edinme ve oyuna davet gibi sosyal davranış örneklerine yer verilmiştir.

Görüldüğü üzere okul öncesi dönem çocuklarının olumlu sosyal davranışları konulu tezler özellikle son yıllarda artış göstermiştir. Çalışma kapsamında incelenen tezlerde demografik bilgilere yönelik analizlerin yoğun olarak ele alınmasına karşılık konu başlıklarında çeşitlilik olduğu söylenebilir. Özellikle bazı demografik değişkenlerle (cinsiyet, yaş, anne-baba eğitim düzeyi, anne-baba yaşı, kardeş sayısı vb.) ilgili farklı sonuçların ortaya konulduğu çalışmalar doğrultusunda demografik değişkenlerin yeni araştırmalara konu edinilebileceği düşünülebilir. Genel olarak gerek bireysel değişkenler gerekse demografik değişkenlerde farklı konuların ele alındığı söylenebilir. Ek olarak ölçek geliştirme, program ya da özel etkinlikler uygulama gibi deneysel çalışmaların da yer almasına karşılık bireysel, demografik ve aile değişkenlerinin yer aldığı çalışmalara göre sayıca az olduğu ifade edilebilir. Benzer şekilde çizgi filmlerin ve kitapların olumlu sosyal davranışlar açısından incelendiği çalışmalar araştırmalara çeşitlilik sağlamakta ancak sayılarının artırılması önem taşımaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda planlanacak okul öncesi dönem konulu olumlu sosyal davranış çalışmaları ile ilgili şu öneriler sunulabilir:

Araştırma kapsamında incelenen tezlerde babanın dahil olduğu araştırma sayısının azlığı dikkat çekmektedir. İleriki araştırmalarda çocukların sosyal duygusal açıdan sağlıklı gelişim göstermelerinde önemli rol oynayan babaların dahil olduğu araştırmalar yapılmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen tezlerde öğretmenin örnekleme dahil olduğu çalışmaların azınlıkta olduğu söylenebilir. Okul öncesi dönemde çocukların günlerinin büyük bir kısmını okulda geçirdikleri göz önüne alındığında, öğretmenlerini model almaları ile birlikte çocukların olumlu sosyal davranışlarında öğretmen etkisinin önemli olduğu düşünülmektedir. İleriki araştırmalarda öğretmenlerin dahil edildiği araştırmalara öncelik verilebilir. Öğretmenlere olumlu sosyal davranışlar hakkında eğitimler verilip, öğretmenlerin öğrendikleri bilgileri eğitim öğretim süreçlerine dahil etmeleri konusunda desteklenmelerinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu eğitimlerin çocuklar üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalara yer verilebilir. Ayrıca mevcut programda sosyal duygusal gelişim alanına ait kazanım ve göstergelerine uygun olarak etkinlik programını yapılandırıp uygulamaktan ve değerlendirmekten sorumlu olan öğretmenlerin bu konudaki görüşleri ve değerlendirmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Öğretmen görüş ve uygulamalarına yönelik yeni araştırmalar yapılabilir.

Araştırma kapsamında incelenen tezlerde kaynaştırma öğrencileriyle yapılmış sadece bir tane tez olduğu dikkat çekmektedir. Normal gelişim gösteren çocuklar gibi özel gereksinimli çocukların da olumlu sosyal davranışları kazanmalarının önemi düşünüldüğünde, özel eğitim gerektiren çocukları da içeren bir eğitim programı hazırlanarak uygulama sonrasında hem normal gelişim gösteren hem de özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara yönelik etkililiğinin incelendiği araştırmalar yapılabilir.

Araştırma kapsamında incelenen tezlerde olumlu sosyal davranış konulu tezlerin tamamının kesitsel olduğu boyamsal bir araştırmaya rastlanmadığı görülmektedir. İleriki araştırmalarda okul öncesi dönem çocuklarının olumlu sosyal davranışları kazandırılmasında farklı boyut ve uygulamaları içeren yeni araştırmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Aktaş, V., & Güvenç, G. B. (2006). Kız ve erkek ergenlerde saldırgan ve olumlu sosyal davranışlar ile yaş, ilişkisel bağlam ve kişiler arası duyarlılık arasındaki ilişkiler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23(2), 233-264.
- Aktaş, V., & Kındap Tepe, Y. (2020). Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Ölçeğinin psikometrik özelliklerinin kendini belirleme kuramı bağlamında incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 7: 154-166 DOI: 10.21733/ibad.670311
- Altay, F. B., & Güre, A. (2012). Okulöncesi kuruma (devlet-özel) devam eden çocukların sosyal yeterlik ve olumlu sosyal davranışları ile annelerinin ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkiler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(4), 2699-2718.
- Aydın, M.Ş. (2021). 13-70 aylık çocuklarda prososyal davranışlar: Doğal gözlem çalışması. *Psikoloji Çalışmaları*, 41(2), 673-709. <https://doi.org/10.26650/SP2019-0096>.
- Aydın, M. Ş. (2015). *Çocuklarda (3-4 yaş) zihin kuramı ve kendini düzenleme becerisinin olumlu sosyal davranış üzerindeki etkisi*. [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Bağcı, B. (2015). *Çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışması ve çocuk ile anne baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.
- Bağcı Çetin, B., & Öztürk Samur, A. (2018). 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile anne-babalarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 1-17.
- Bağcı Çetin, B. (2021). *Prososyal davranış psikoeğitim programının okul öncesi dönem 5-6 yaş çocuklarının prososyal davranışlarına, sosyal duygusal uyumuna ve yaşam doyumuna etkisi*. [Doktora tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Bozkurt, A. (2022). *60-72 aylık okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuklara uygulanan prososyallik eğitim programının çocukların prososyal davranışlarına etkisinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Burlacu, F. (2013). The importance of pre-school education in child development. *Euromentor Journal-Studies about education*, 02(1), 153-165.
- Carlo, G., & Randall, B. A. (2002). The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(1), 31-44.
- Cherry, K. (2022). The basics of prosocial behavior. <https://www.verywellmind.com/what-is-prosocial-behavior-2795479>
- Çelik Kahraman, S. (2019). *Okul öncesi prososyal davranış ölçeğinin geliştirilmesi ve 48-72 aylık çocuklarda prososyal davranışların bazı değişkenlere göre incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Çetin, H. (2019). *Özgeciliği, toplumsal işbirliği ve rekabet*. [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.

- Çubukcu, A. (2019). *48-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Demir, B. (2021). *Drama etkinliklerinin okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları üzerine etkisinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Doğan, S. (2022). *Okul öncesi dönem 5-6 yaş çocuklarının prososyal davranışları ile rekabet stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Çankırı Karatekin Üniversitesi.
- Dunfield, K., Kuhlmeier, V. A., O'Connell, L., & Kelley, E. (2011). Examining the diversity of prosocial behavior: Helping, sharing, and comforting in infancy. *Infancy*, 16, 227-247. doi:10.1111/j.1532-7078.2010.00041.x
- Ebil, S. (2022). *60-72 aylık çocukların olumlu sosyal davranışlarının yordayıcıları olarak mizaç ve ebeveyn çocuk ilişkisi*. [Yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Eisenberg, N., & Fabes, R. A. (1998). Prosocial development. *Handbook of child psychology* (Vol. 3, pp. 701-778). New York: Wiley and Sons.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., & Spinrad, T. L. (2006). Prosocial development. W Damon, RM Lerner (Eds.), N Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of Child Psychology*, Vol. 3, Social, Emotional and Personality Development. New York: John Wiley.
- Eisenberg, N., & Miller, P. A. (1987). The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological bulletin*, 101(1), 91.
- Eisenberg, N., & Mussen, P. H. (1989). *The roots of prosocial behavior in children*. Cambridge University Press.
- Ergin, D. G. (2020). *Okul öncesi dönemde ebeveyn tutumları ile çocuğun prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Çağ Üniversitesi, Mersin.
- Erten Sarıkaya, H. (2021). *Okul öncesi öğretmenleri iletişim becerileri psiko-eğitim programının öğretmenlerin iletişim becerileri ile 5 yaş çocuklarının sosyal-duygusal uyum düzeyleri ve prososyal davranışları üzerindeki etkisi*. [Doktora tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Fabes, R. A., Carlo, G., Kupanoff, K., & Laible, D. (1999). Early adolescence and prosocial/moral behavior I: The role of individual processes. *The Journal of Early Adolescence*, 19(1), 5-16. doi:10.1177/0272431699019001001
- Genç, F. G. (2021). *Annelerin prososyal davranışları ve tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Göktaş, İ., & Gülay Ogelman, H. (2016). Aile katılımı ve sosyal beceri eğitimi programlarının tek başına ve birlikte 4-5 yaş çocuklarının sosyal becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1). 415-437.
- Göregenli, M. (1997). Individualist-collectivist tendencies in a Turkish sample. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 28(6), 787-794.
- Gözün Kahraman, Ö. (2012). *Zihin kuramına dayalı eğitim programının 48-60 aylık çocukların bilişsel bakış açısı becerileri ve prososyal davranışları üzerindeki etkisinin incelenmesi*. [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Gülay, H. (2008). *5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Gülay, H., & Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler*. Pegem Akademi.

- Hastings, P. D., McShane, K. E., Parker, R., & Ladha, F. (2007). Ready to make nice: Parental socialization of young sons' and daughters' prosocial behaviors with peers. *The Journal of Genetic Psychology*, 168(2), 177-200.
- Kalkan, A. (2022). *Erken çocukluk dönemine yönelik hazırlanan bazı çizgi filmlerin prososyal davranış içeriklerinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Kanyılmaz Canlı, E. S. (2022). *Orman okulu temelli prososyal destek programının 4-6 yaş çocuklarının prososyal davranışlarına etkisi*. [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Karaman, N. N., & Dinçer, F. Ç. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4 (3), 639-664.
- Karoğlu, H. & Esen Çoban, A. (2019). Türkiye'de okul öncesi eğitimde dil gelişimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 211-229.
- Knafo, A., & Plomin, R. (2006). Prosocial behavior from early to middle childhood: Genetic and environmental influences on stability and change. *Developmental psychology*, 42(5), 771.
- Kumru, A., Carlo, G., & Edwards, C. P. (2004). Olumlu sosyal davranışların ilişkisel, kültürel, bilişsel ve duyuşsal değişkenlerle ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19 (54), 109-125.
- Kumru, A., Sayıl, M. & Yağmurlu, B. (2008). *Yaşanılan şehrin büyüklüğü, annenin sosyalleştirme hedefleri, yeterlik algısı, akran yönetimi ve çocukların olumlu sosyal davranışları ve benlik algıları arasındaki ilişkiler*. [Konferans sunumu]. 15. Ulusal Psikoloji Kongresi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- McIntyre, T. (2007). Teaching social skills to kids who don't yet have them. *Education Horizons*, 9(5), 19-21.
- Miller, P. A., & De Haar, M. A. J. O. (1997). Emotional, cognitive, behavioral, and temperament characteristics of high-empathy children. *Motivation and Emotion*, 21, 109-125.
- Oktay, A. (1999). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem*. Epsilon.
- Oyserman, D., Coon, H. M., & Kimmelmeier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: evaluation of the oretical assumptions and meta-analyses. *Psychological bulletin*, 128(1), 3-72.
- Önal, F. (2018). Okul öncesi eğitimde sınıfta kaynaştırma öğrencisi olan ve olmayan çocukların prososyal davranışlarının incelenmesi. [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Özcan, A. (2016). Türkiye'de okul öncesi dönemde prososyal davranışlar ile ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri ile makalelerin incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 51, 489-504.
- Özcan, A. (2017). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların ahlaki ve sosyal kural algıları prososyal davranışları ile duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Öztürker, B. (2014). *6 yaş çocuklarının olumlu sosyal davranışları ile anne ve öğretmen özgeciliği arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Pryor, J. B., Reeder, G. D., Monroe, A. E., & Patel, A. (2010). Stigmas and prosocial behavior. Are people reluctant to hel pstigmatized persons. (Eds. S. Stürmer & M. Synder). *The Psychology of Prosocial Behavior: Group Processes, intergrou prelations, and helping*. (pp. 59-80). Blackwell Publishing
- Rençber, K. (2017). *Okul öncesi öğretmeninin uygulamaları ile çocukların prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Sağiroğlu, H. H. (2021). *Okul öncesi dönemde bütünleştirmeye duyarlı prososyal davranış ölçeğinin geliştirilmesi*. [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Medeniyet Üniversitesi.
- Salıktutluk, Y. Z. (2017). *Çocukların prososyal davranışlarının ebeveynlerin prososyal davranışları ve çocuk sevme eğilimleriyle ilişkisi*. [Yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Santrock, J. W. (2016). *Yaşam boyu gelişim* (G. Yüksel, Çev.). Ankara: Nobel.

- Saracho, O. N., ve Spodek, B. (2007). Introduction: Explorations in social development: The theory base. (Ed. O. N. Saracho & B. Spodek) *Contemporary Perspectives on Socialization and Social Development in Early Childhood Education* (pp.ix-xix). Information Age Publishing.
- Saygılı, N. (2021). *60-72 aylık çocukların ahlaki yargı düzeyleri ile prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Somer, B. (2015). *4-6 yaş resimli çocuk kitaplarının prososyal davranışlar açısından incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Takahashi, Y., Okada, K., Hoshino, T., & Anme, T. (2015). Developmental trajectories of social skills during early childhood and links to parenting practices in a Japanese sample. *Plo Sone*, 10(8), e0135357. doi: 10.1371/journal.pone.0135357.
- Türen, Ş. (2022). *60-72 aylık çocukların annelerinin sahip oldukları bireysel değerler ile çocuklarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Türkmen, S. (2018). *Okul öncesi eğitim alan 48-60 aylık çocukların zekâ alanlarıyla prososyal davranışları arasındaki ilişki*. [Yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi.
- Ümmet, D., Halil, E., & Otrar, M. (2013). Özgecilik (Altruizm) Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 301-321.
- Varol, Ş. N. (2022). *60-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile babalarının anne bekleliği algılarının baba katılımı açısından incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Warneken, F., & Tomasello, M. (2009). The roots of humanal truism. *British Journal of Psychology*, 100(3), 455-471.
- Yağmurlu, B., Sanson, A., & Bahar Köymen, S. (2005). Ebeveynlerin ve çocuk mizacının olumlu sosyal davranış gelişimine etkileri: zihin kuramının belirleyici rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 1-20.
- Yenidede, E. E. (2018). *60-72 aylık çocukların prososyal davranışlarına sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerinin etkisinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi], Maltepe Üniversitesi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yurdakul, Y., İlhan Ildız, G., & Bütün Ayhan, A. (2022). Okul öncesi dönem çocuklarında öz düzenleme becerileri ile prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 62, 354-376.

Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sunmuşlardır.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal kuruluş ile ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.